

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Людмила Илиева, Катедра по испанистика и португалистика,

ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски”

за дисертационния труд на Анета Икономова

СЪЖИТЕЛСТВО МЕЖДУ ИНДИАНЦИ И ИСПАНЦИ ПО ВРЕМЕ НА ЗАВЛАДЯВАНЕТО НА АМЕРИКА

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление: 2.2 История и археология Научна специалност: Нова и най-нова обща история

Представеният дисертационен труд обхваща 304 страници, от които около 45 са приложение с илюстрации и 14 стр. библиография. В структурно отношение съдържа въведение, три глави, заключение, приложение и библиография.

От самото начало мога да кажа, че става въпрос за актуален, оригинален и новаторски труд, несъмнено интердисциплинарен, разположен в полето не само на историята, но и на антропологията, семиотиката, фолклора, литературата, лингвистиката и т.н. и това е определило решението на дисертантката първата уводна част да бъде доста пространна и в голяма степен да резюмира съдържанието на следващите глави. Тук е обоснован изборът на темата, целите и задачите на изследването - да обясни как се осъществява срещата между европейци и испанци, кога започва общуването, под какви форми се осъществява и до какво довежда, както и използваната методология – интердисциплинарният метод на изследване.

По мое мнение тази част би могла да се изчисти от повтаряща се впоследствие информация, но право на авторката е да избере какъв подход да използва. Още повече, че самата тя приема, че разделението и организирането на текста е плод на възгледа на автора, така, както представата за света на местните жители на Америка е холистична (с. 76). Затова и коментарите ми ще бъдат не по всяка глава поотделно, а комплексно.

Първа глава представя завладяването на Америка в историята и историографията, съответно най-важните автори, научни течения, национални и регионални школи. Дисертантката влиза в полемика с виждането на Цветан Тодоров, основание за това ѝ дава нейната широка ерудиция и детайлно познаване на латиноамериканската действителност. Независимо, че имам резерви относно тълкуването на тезата на Цветан Тодоров, смятам, че подобна проява на подплатено със знания самочувствие от страна на един млад учен заслужава уважение.

Втора глава може да се разглежда като необходимо въвеждане на читателя в контекста на темата – историческите, социални, демографски и други условия, при които се осъществява завладяването на континента, както и в съществуващите изследвания.

Трета глава представлява същинската тема на изследването - контактите и съжителството между испанци и индианци (1492 – 1565), като започва с първите впечатления на Колумб и представата за индианците, която той чрез разказите си изгражда у европейците, допълнена от текстовете на други пътешественици, и проследява хронологията на завладяването на новия континент заедно с традициите, обичаите, култовете на местното население, неговите божества, настъпилния религиозен синкретизъм, ролята на езика в този процес – последните наблюдения са много интересни. В тази част на дисертацията особено изпъква нейният интердисциплинарен характер и умелото използване на литературата и живописа в подкрепа на авторовата теза.

Заключението представя в резюме съдържанието на труда и основните му приноси.

Приложението съдържа богат и ценен илюстративен материал, чието място, според мен, не е накрая, а в съответната глава, това би улеснило читателя.

Библиографията е изчерпателна.

От самото начало авторката засяга, макар и бегло, разликата между англосаксонската и испанската колонизация, която е определяща за съдбата на испаноговоряща Америка. Докато отношението към местните хора на англосаксонския земеделец, мечтаещ да се сдобие с американска земя, се съдържа в максимата „Най-добрият индианец е мъртвият индианец”, то за испанските конкистадори, мечтаещи далеч повече за американското злато, индианецът е абсолютно необходим помощник, не само за да ги въведе в новата действителност, но и за да произвежда - нещо недостойно за испанските благородници. Тук е уместно да се поясни, че голяма част от първите конкистадори произхождат от многодетни благороднически семейства, в които, съгласно закона за първородния син (mayorazgo) същият наследява всичко, така че за останалите не остават много възможности за реализация без труд, една от тях, най-често срещаната, е военната кариера и след края на Реконкистата им остава само перспективата да поемат към Америка и там да се опитат да получат онова, което им е отказано в Европа. Този факт е важен, защото впоследствие ще определи до голяма степен характера на колониалното общество, резултат от съжителството между

колонизатори и колонизирани. Така че индианецът е обявен за свободен васал, макар и втора категория, приравнен към нуждаещите се от опека или малолетните, но при всяко положение поданик на испанския крал.

За това доколко европейците действително го приемат като такъв говори прочутият диспут от Валядолид между фрай Бартоломе де лас Касас и теолога Хуан Хинес де Сепулведа (1550-1551). Струва ми се, че трудът би спечелил от един по-подробен анализ на това събитие, тъй като то разкрива нещо важно, освен изложеното в дисертацията, а именно, че в разгара на Ренесанса диспутът се съсредоточава около това дали индианците имат душа, дали произлизат от Адам и могат ли да бъдат купувани и продавани.

В същия порядък на конструктивни бележки бих препоръчала на авторката да обърне специално внимание на един рядко срещан в колонизираните територии феномен – появата и действието на индианското право. Независимо, че тя посочва като една от отличителните черти на колониалното общество общата административна и правна система (с. 27 и др.), смятам, че трудът би се обогатил с анализа на организацията, която създават испанците в завладените територии и която възпроизвежда модела на метрополията – в този контекст ясно изпъква характерът на взаимоотношенията между колонизатори и колонизирани. Известно е, че по ред причини новооткритите земи се присъединяват политически към короната на Кастиля, а не на Арагон, съответно там се пренасят кастилските, а не арагонските или каталонските закони, които са в сила на Иберийския полуостров. Новият свят обаче има своите географски, социални, икономически особености, които са несъвместими с испанската действителност и кастилското право нерядко се оказва неприложимо. Испанските крале осъзнават това и заповядват да се уважават местните правни обичаи, стига те да не влизат в противоречие с интересите на метрополията. Така се създава един нов вид право – индианското, спрямо което кастилското има допълващ характер – прилага се само когато в индианското има неуредени неща, интересно е да се види какви са те за разлика от Европа. В стремежа да се реши трудният проблем с индианците, в Испания се приемат закони, абсолютно неприложими в Америка – отгук и добилият гражданственост израз, с който вицекралят или губернаторът посреща подобни кралски укази - *Se acata pero no se cumple* - *Приема се, но не се изпълнява*, независимо, че произходът му датира от общинските традиции на Кралство Навара. Този въпрос е подробно развит в труда на José María Ots Capdequí, *El Estado español en las Indias*, който препоръчвам на дисертантката.

Много уместно авторката развива идеята за колективизма, характерен за индианските общества, за единството и съзнанието за общност. Същото важи и за идеята, че днешната глобализация е продължение на процеса, започнал с откриването на Америка и неизбежното съжителство, отгук и ролята на многоезичието като фактор за обединение.

Дисертантката представя коректно отношението на днешните латиноамериканци към откриването на Америка като повод за празнуване, позовавайки се на книгата на Едуардо Галеано „Отворените/Разрязаните вени на Латинска Америка”, „най-успешният опит за пренаписване на историята на Латинска Америка” (с. 82), но подчертава необходимостта от нов подход, различен от този на двете страни в конфликта.

Предвид това, че трудът е написан от български автор и е насочен към българските научни среди, бих препоръчала една по-прецизна редакция с оглед на бъдещо публикуване, като се обърне внимание на синтаксиса (на места текстът е трудно разбираем именно поради нарушения на синтактичните норми и правилата за съгласуване на частите на изречението), както и на препинателните знаци (главно запетаи). Прави впечатление силната интерференция между испанския и българския – последователната употреба на глагола *давам* (*darse – se da*) със значение на *наблюдавам – наблюдава се, съществува, налице е* и т.н. Същото важи за механичното пренасяне на термини – *модерното време* вместо *новото време* или *модерната (съвременната) епоха, ръкописец*, вероятно по аналогия с *иконописец*. Недоумение буди и въвеждането на новоизковани термини вместо отдавна съществуващите на български – *местиси* вместо *метиси*, *касике* вместо *касик*, *майски* вместо *маянски*, на неологизма *енкомедери*, неговорещ нищо на читателя, странната транскрипция (повлияна естествено от испанския) на думи, традиционно познати на българина – *астеки* вместо *ацтеки*, *Кетсалкоатъл* вместо *Кетцалкоатъл* и др. Някои чисто технически грешки могат да се приемат и от комичната им страна – разбулен или разгулен е животът на някои конкистадори, от който се възмущава фрай Бартоломе де лас Касас? Добре е да се изчистят и някои фактически грешки, макар и незначителни – последният назаритски владетел Боабдил напуска Гранада, а не Кордова, която отдавна е превзета от християните. Изобщо, създава се усещане, че работата не е била изчетена след написването ѝ и това оставя неприятно впечатление далеч не само у филолога.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията, както и нейните приноси.

Посочените публикации, за които мога да се ориентирам само по заглавията, са посветени на съществени аспекти на проблематиката, разглеждана в дисертационния труд.

Направените от мен бележки са добронамерени и имат за цел да помогнат на авторката да усъвършенства труда си. Те в никакъв случай не омаловажават качествата му на оригинално и новаторско изследване, първо по рода си у нас и дело на български историк, живеещ в Латинска Америка, което означава възможност за преки наблюдения върху действителността и достъп до документални източници и лични контакти с единия от обектите на изследване – наследниците на автохтонното индианско население. Трудът включва и преводи на значими текстове, иначе недостъпни за българския читател. Дисертацията представлява безспорен принос към развитието на българската испанистика и латиноамериканистика.

Авторката дава нов прочит на завладяването на Америка, разглеждайки съжителството между индианци и испанци през XVI век като взаимно допълване на техните култури и с това прави обоснован избор сред множеството съществуващи тълкувания на този процес. Тя успява да се ориентира в една сложна проблематика и да изработи своя оригинална концепция. Впечатляващи са широката ѝ осведоменост и познания. Много ценен е събраният, систематизиран и критично анализиран изворов материал, който дава основа за други изследвания в областта на испанистиката.

Темата на труда не е сериозно изследвана у нас, така че той може да изиграе важна роля в обучението по история в университета, но също и в средното училище. Написан е достъпно и би събудил интерес към историята на Латинска Америка в широки читателски среди. Препоръчвам публикуването му след внимателна редакция.

В заключение смятам, че дисертационният труд отговаря на необходимите изисквания и убедено препоръчвам на Анета Икономова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност: Нова и най-нова обща история.

проф. д-р Людмила Илиева

член-кореспондент на Уругвайската академия за език и литература

София, 2.06.2018